

Matkoja tutkijaäitien riittämättömyyden tunteeseen

Anna Keski-Rahkonen, Camilla Lindholm, Johanna Ruohonen & Maria Tapola-Haapala (toim.): Tutkimusmatkoja äitiyteen. Duodecim, Helsinki 2010. 212 s. ISBN 978-951-656-362-9

Nuoren tutkijan ja nuoren äidin ristipaineissa ei ole helppoa elää. Siitä kertovat 33 naista omakohtaisen tarinansa teoksessa *Tutkimusmatkoja äitiyteen*. Lisäksi toinen kirjaan peitenimellä kirjoittaneista (Tiina Tutkija) muistuttaa niistä lukuisista tutkijoista, jotka halusivat äideiksi, mutta joiden kohdalla raskaus epäonnistuu tai ei edes ala: ”melkein kolme kymmenestä tutkijakoulutusta saaneesta naisesta jää lapsettomaksi (miehillä yhteys on päinvastainen)”, kirjoittaa myös Anna Rotkirch (s. 92). Kirjoittajat ovat eri-ikäisiä naisia, eri tieteenaloilta, jotka ovat tulleet äideiksi eri-ikäisinä, erilaisissa vaiheissa tieteellistä uraansa. Elina Haavio-Mannila, Marja-Liisa Honkasalo ja Lea Pulkkinen kertovat äitiyden lisäksi isoäitiyden omakohtaisista kokemuksistaan.

Kirjaa ei voi suositella luettavaksi väitöskirjaa tekeville ja perhettä suunnitteleville, sillä suurin osa omakohtaisista tarinoista on perusvireeltään ahdistunut. Kirjan alkuun vielä painottuvat yksinhuoltajaäitien tarinat, joissa urapaniikki on kovinta. Tutkijaäidit kamppailevat teksteissä tutkimusmaailman niukoista resursseista sekä lapsenhoidollisissa kysymyksissä etupäässä yksin. Akateemisessa maailmassa he törmäävät lasikattoihin, jousa-

mattomuuteen ja ymmärtämättömyyteen. Riittämättömyyden tunne seuraa tutkijanhuoneesta keittiöön: kotona huono tutkijuus purkautuu yöllisiin kirjoitusrupeamiin, töissä ja konferenssimatkoilla podetaan huonoa äitiyttä. Kirjoituksista kuultaa itseterapeuttinen kirjoitustapa, jossa tutkijaäitiyden haasteet käsitellään tutkijalle ominaisella tavalla, eli kirjoittamalla asiat itselleen selviksi. Lukijalle kirjan taustoja ei avata. Olisinkin toivonut kirjan toimittajilta johdantolukuun seikkaperäisempää kerrontaa siitä, kuinka kirjoittajat etsittiin, ja mitkä olivat kirjan kirjoittamisen taustamotiivit ja lähtökohdat. Jos hakukirje tai muu vastaava keskittyi tutkijaäitiyden ongelmallisuuteen, ei ole ihme, että tarinoissa ylikorostuu ahdistus ja arjen haasteet.

Tutkijaäidit näyttäytyvät useissa teksteissä yksinäisinä niin työpäikoilla kuin leikkipuistoissa. Yksikään kirjoittaja ei kirjoittanut naapuruston lapsiperheistä, jotka isovanhempien tuen ja avun lisäksi voisivat muodostaa tärkeän arjen tukiverkoston. Isovanhemmat olivat osalle tutkijaäideistä korvaamaton arjen apu. Esimerkiksi Tiina Mäntymäki kirjoittaa isänsä aktiivisesta roolista lasten arjen pyörittäjänä kun tutkijaäiti oli työmät-

koilla – välillä yli yönkin. Yleisempää kirjoituksissa oli turvautua palokattuihin kotiapulaisiin, kun lapsenhoitoon kaivattiin apua.

Kukaan ei myöskään kirjoittanut omista harrastuksista: eivätkö tutkijaäidit harrasta mitään? Jos töiden ja lasten- sekä kodinhoidon lisäksi ei ole palauttavaa *omaa aikaa* (esimerkiksi virkistävää toimintaa), ei ole ihme, että äiti uupuu suorituspainaisiin. Lukijan päätelmät tästä kaikesta jäävät arvailujen varaan, mutta ehkäpä juuri yksinäisyyttä kokeneet tutkijat ovat tarttuneet kirjoittajakutsuun, ja liittyneet tällä tavoin tiukemmin samanmielisten tutkijaäitien heimoon. Tuloksena on teos, joka syyllistyy ”otantaharaan”, kuten teoksen toimittajat johdannossa kirjoittavat – tosin he itse kokevat onnellisempien tarinoiden ylikorostuvan, koska ”vaikeimpien ongelmien parissa painiskelevat äidit tuskin ehtivät ja kykenevät kirjoittamaan tilanteestaan” (s. 9). Mutta onko tosiaan niin, että joka kolmas tutkijaäiti työskentelee illat ja/ tai yöt tutkimuksensa parissa? Entä onko otantaharhaa se, että joka viidennellä tutkijaäidillä on kotonaan kotiapulainen tai useampi huolehtimassa lastenhoidosta ja ruoanlaitosta? Näin on kirjan kirjoittaja-

kunnan kohdalla.

Kirja herätti mielenkiintoni, koska itse olen samassa tilanteessa kuin useimmat kirjoittajat: tekemässä väitöskirjaa pienen lapsen äitinä ja jäänyt äitiyslomalle varsin pian väitöshankkeen alkamisen jälkeen. Tähän yhtäläisyydet loppuivatkin. En tunnistanut tarinoita omikseni. Hämmästyin, että vain kaksi kirjoittajista (Tuominen ja Saastamoinen) olivat päätyneet osa-aikaiselle vuorotteluvapaalle pienen lapsen kanssa. Nelipäiväinen työviikko oli mielestäni loistava ratkaisu. Sain samalla sekä pidentettyä tutkimusrahoitusta että lisää aikaa yhdessäoloon pienen lapseni kanssa ja päiväkotipäiviä lyhemmiksi. Järjestelmä lisäsi kaikkien perheenjäsenten elämänlaatua, eikä suuresti heikentänyt taloutta.

Onko todella niin, etteivät Suomen akatemian hanketutkijat voi lyhentää työviikkoa menettämättä kyseisiä työtunteja? Tämä selkeä epäkohta, samoin kuin muutamat muut vastaavat, olisivat jo olleet hyvä syy toimittajien loppupuheenvuorolle, jossa olisi voinut esittää konkreettisia toimenpiteitä epäkohtien poistamiseksi. Erityisesti kun kirjan kirjoittajat ovat tutkijoita, olisin kaivannut kirjaan pohdiskelevampaa, yleistävämpää ja kirjan teemoja kokoavaa yhteenvetoartikkelia. Siihen olisi voinut sisällyttää myös erilaista tilastotietoa tutkijaaideista. Entä isät ja avio puoliset? Heidän roolinsa on useis-

sa kirjoituksissa kiteytetty yhteen (sivu)lauseeseen, kuten: ”Päivät ja illatkin kuluvat yleensä vauvan kanssa kotona kahden – mies tekee väitöskirjaa” (Tapola-Haapala, s. 148). Kun monien kirjaan kirjoittaneiden puoliset olivat myös tutkijoita, kutsui kirja kysymään, milloin kirjoitetaan kirja tutkijaisista?

Onneksi muutama kirjaan kirjoittaneista onnistuu löytämään tutkijan ja äidin roolin yhdistämisestä myös hyviä puolia. Rotkirch kirjoittaa: ”Tieteellisen ja henkilökohtaisen tiedon kuljettaminen rinnakkain ja yhden peilaaminen toiseen edustaa itselleni elämän suuria älyllisiä herkkuja” (s.91). Äitiydestä voi olla myös kenttätyössä etua (Honkasalo, s. 130), työpaikalle on ihanaa tulla lepäämään ja hiljentymään omiin ajatuksiinsa (Berghäll, s. 150) – keskeyttämättömyyttäkään ei osaa arvostaa ennen kun elää avuttomamman tarpeiden rytmiin. ”Toisalta lasten kanssa kotona telmiminen irrottaa optimaalisesti työasioista ja toimii terapian tavoin”, Berghäll (s. 152) jatkaa. Lapsi opettaa myös keskittymistä ja itseuria (Heikkinen, s. 187), mutta myös maailman ihmettelyä, uusista asioista innostumista, luovuutta ja leikkiä.

Toki lapset vaikuttavat tutkijan uraan. Mutta ei aina tai ainoastaan kielteisesti. On sula mahdollisuus olla yhtä aikaa huippututkija ja huippuäiti. Annamari Huovinen muistuttaa, että tutkijan elämäankaari on pidempi kuin

ne biologiset rajat, joiden sisällä äidiksi tulo on naiselle mahdollinen. Tarvitseeko kaikki saavuttaa alle nelikymppisenä? Tutkijäätinä riittää, että pyrkii parhaaseen mahdolliseen – on tarpeeksi hyvä, niin tutkijana kuin äitinäkin. Ja hyväksyy keskeneräisyytensä molemmilla matkoilla. ”Ehkä aina toisinaan joku löytää vastauksen työn ja perhe-elämän yhdistämisen mysteeriiin” (Onikki-Rantajääskö s. 129). ”Me äidit voimme tuottaa muutoksen oman elämämme kautta” (Tuppurainen, s. 195).

Aiheeltaan teos on mielenkiintoinen, ajankohtainen, poliittinenkin. Jo kirjoittajajoukon perusteella potentiaalia olisi löytynyt analyttisempään ja systemaattisempaan teokseen. Kiitosta voi antaa kirjoittajien monitieteisyydestä. Kokonaisvaikutelmani kirjasta jää silti ahdistuneeksi ja kriittiseksi. En allekirjoita kirjan tuottamaa kuvaa tutkijäätitydestä. Ihmettelen suurta kielteisyyttä kyseistä elämänvaihetta kohtaan, minkä lisäksi jän kaipaamaan teokselta ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Silti suosittelen kirjaa tutkijäätityden ja -isyyden tutkijoille – myös tämän yhdistelmän kehittäjille. Kannustan lukemaan kirjaa erityisesti kirjan ulkopuolelle jääneiden teemojen, asioiden ja aiheiden näkökulmasta. Mistä kirjassa ei kirjoiteta? Mitä oleellista tutkijavanhemmuudesta jää sanomatta?

Sofia Laine